

Р Е Ц Е Н З И Я

по конкурс за заемане на академичната длъжност *професор* (ДВ бр. 14/12.02.2013 г.)

по научно направление 2.2, История и археология (Класическа археология)
за нуждите на катедра Археология, Исторически факултет СУ „Св. Кл. Охридски”

Рецензент: доц. д-р Тотко Стоянов

За участие в обявения конкурс са подадени документи само от един кандидат – доц. д-р Костадин Костадинов Рабаджиев, роден в Разлог през 1956 г, преподавател на основен трудов договор към катедрата Археология на СУ, Исторически факултет на „Св. Кл. Охридски”. Кандидатът е възпитаник на Исторически факултет и неговата научна и преподавателска кариера са свързани с катедрата по Археология, където постъпва през 1984 г. като специалист-археолог, а след защита на дисертация на тема „*Херакъл (Херкулес) в Тракия. 4 в. пр. Хр. – 4 в. сл. Хр.*” през 1992 г. (и придобиване образователната и научна степен *доктор*) е избран за ст. асистент през 1993 г. През 1995 г. е избран за гл. асистент. През 2001 г. се хабилитира като *доцент* по Археология (Класическа археология) с монографията „*Елински мистерии в Тракия (опит за археологически прочит)*”, София, 2002 г. Основните му лекционни четения в специалностите Археология и Класическа филология са тематично свързани с научното направление на конкурса. От 2007 г. до момента доц. д-р Рабаджиев е ръководител на катедрата по Археология.

Процедурите по конкурса са изпълнени в съответствие с действащия в момента Закон за развитие на академичния състав и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски”. Представената документация е комплектувана съгласно изискванията и съдържа предвидените в Закона и Правилника съпътстващи конкурса документи и отразява коректно научното развитие на кандидата.

За участие в конкурса доц. д-р Костадин Рабаджиев е представил два списъка с научни трудове – един, включващ цялата му научна продукция (две монографии, 57 статии, 5 рецензии и отзиви и 4 предговора) и втори, включващ монографията „*Конят, колесницата и конникът. Към интерпретацията на образа в тракийската култура*” и

16 статии, избрани от автора за рецензиране и приложени към документацията по конкурса (№ 2 всъщност е от периода преди хабилитирането на доц. Рабаджиев).

Считам, че от гледна точка на развитието на доц. д-р Костадин Рабаджиев като изследовател, е редно първо да се представи оценката на публикациите, предшестващи монографичният му труд, защото в тях много ясно се открояват основните елементи, които са вплетени в монографията. Следва да се отбележи, че като основни тематични кръгове, изследвани от кандидата, има приемственост и с публикациите до и в хабилитационния труд за академичната длъжност доцент. Сред представените за оценка статии откриваме публикации (дискусии), посветени на „Гръцката образност: ...” (№ 8) и на „...тракийската образност” (№ 13 и сходната по съдържание № 10). Към първата статия следва да се прибавят и №№ 2-5, 9 и 12, в които са изследвани феномени на елинското възприятие и изразяване на общуването с божественото, свързано и с идеите за съдбата на индивида, пътя към божественото и света на отвъдното. Отражението на идеите и поведенческите модели върху материалният им израз и разчитането им, е пресечната точка на интересите на доц. д-р К. Рабаджиев. Сред тези работи бих открил № 9 „Дар за богинята”, в която освен добрата осведоменост по отношението на изследванията върху гръцката класическа архитектура и проблемите на интерпретацията на Партенона, в частност, авторът демонстрира наблюдателност и усет за нестандартни решения – каквото е идеята, че скритият високо върху стените на целата йонийски фриз е труден за наблюдаване от поклонниците на богинята, защото всъщност е поставен на височината на погледа ѝ, за да може покровителката на полиса „да вижда” шествието на благодарните граждани.

Посочените статии № 10 и 13 показват етапи от работата по проблемите разработени в много по-големи мащаби в хабилитационния труд. Те имат директно отношение и към друг кръг проблеми, стоящи в изследователския фокус на доц. Рабаджиев и преди 2002 г. – този за погребалните вярвания, практики и съоръжения на траките. Бих открил няколко изследвания, посветени на погребалните обичаи и гробните съоръжения в Древна Тракия (№ № 11, 14, 15, 16, 17). Скрупульозният анализ на античните извори, изявяващи специфичните виждания за съдбата на мъртвия (аристократ) след физическата смърт – вярата в безсмъртието, „обезсмъртяването” и съпоставката с монументалните гробници и документираните археологически ситуации водят към активното му „участие” му в дискусиата за характера на монументалните гробници в Тракия (мавзолеи, храмове или хероони?). Авторът пледира за извеждането на ясни функционални характеристики на тези съоръжения. Те открояват и

спецификата на тракийските представи за Отвъдното. Последователно разгледаните елементи и археологически ситуации (в досъпната археологическа информация), при задължително отчитане на датировката и набора от критерии, както при гробниците в т.н. Долина на тракийските царе в Казанлъшко, така и при други представителни комплекси, водят към обосновани тези, с които доц. д-р К. Рабаджиев подкрепя и доразвива становището, че подмогилните съоръжения, доскоро обичайно наричани гробници, не могат да бъдат определяни като храмове, каквато теза се защитава от част от археолозите и историците през последните едно-две десетилетия. Неприемливо е тяхното дефиниране и като мавзолеи, ако бъдат изпълнени критериите за този тип комеморативни архитектурни паметници, ясно документирани в античния свят. Допустимо е при определени архитектурни белези, допълнени от археологическия контекст, част от гробниците да бъдат интерпретирани като хероони, с уговорката, че на идейно ниво не е задължително да има припокриване с разбирането и практиката при елините. В пряка връзка с изясняване на посочените по-горе проблеми на интерпретацията, авторът отделя специално внимание и на въпросите за свидетелствата, отразяващи паметта за мъртвите в тракийското общество. Примерите за писмени обозначения на имената на мъртвите и образа им, при някои от гробниците, са дискутирани като възможни свидетелства за традиционни тракийски представи за Отвъдното или като резултат на модни влияния от елинистическата култура. Възможностите са зададени и дискусиата и вглеждането в стари и нови свидетелства са пред колегията.

Предложеният хабилитационен труд е с впечатляващият обем от общо 582 (нестандартни) страници (текст, образи в текста и табла, описи на образите и библиография). Трудът е композиран в три дяла, посветени на трите тематични кръга посочени в заглавието – I. Колесницата/колата в света на траките; II. Конят в света на траките и III. Конникът в света на траките. Прави впечатление, че в сравнение със заглавието, и по-важното, от гледна точка на логиката, местата на коня и колесницата са разменени в текста. Защо е така, не е обяснено

Авторът определя изследователската си цел като „опит за реконструкция на идейния свят на траките в представата за коня, колесницата и конника чрез анализ на предметния свят, за да се открият влиянията в тракийското общество и образност, в идейния обмен със света на елините, с Персийската империя или със скитите в ареала на Понта и Егейско море“. Хронологически изследването е разположено в рамките на цялата Желязна епоха, а географски, във възприетите днес граници на древна Тракия,

на Балканите. Северозападните части на Анатолия, населявани от траки са включени като ареал на паметници използвани за сравнения.

Трите дяла на монографията имат сходна структура от 5-6 глави. В началото са представени свидетелствата от различните групи извори, след тях табла с изображения и после глави с анализи и интерпретации на съответната група паметници като: функция, изображения, символика, роля и място в идеологията и социалния живот на траките и Тракия. Въведена и коментирана е текстова и изобразителна информация на огромен брой паметници от територията на Тракия, с очевидната амбиция да се обхване максимумът. За сравнителен анализ и интерпретация са въведени и голям обем от паметници от културното наследство на гръцкия свят, Анатолия и Средиземноморието. За да се случи това е използвана впечатляваща по обем литература, свързана не само с публикуването и първичните нива на интерпретацията на паметниците от и извън Тракия, но и на различните проблеми на възприемането и интерпретациите на културните феномени, обект на дискусия в труда.

Проблематиката, подходът и вижданията на автора вече са ни познати от редица негови публикации през последните години (част вече коментирани по-горе). Тук те са допълнени, доразвити и представени в едно цяло. Доц. д-р К. Рабаджиев влиза в полемика с редица наши и чужди специалисти, които разглеждат паметниците от Тракия от трите взаимно свързани помежду си тематични кръга, които действително имат основно значение за възприемането от съвременния (научен) свят на обществото, религията и идеологията на траките в историческия период. Поставени са много въпроси, дефинирани са проблеми с възможните ъгли на интерпретация, дадени са възможни решения, посочен е отворения характер на значима част от отделните и групите въпроси и проблеми на възприемането и интерпретацията на тракийското светоусещане, културното взаимодействие на траките с околния свят, в и чрез артефактите от местен и привнесен характер.

В тази монография с пълна сила са изявени всички елементи от изградения и утвърден в годините изследователски подход на доц. Рабаджиев – търсенето на отговори на въпроси на базата на ясни критерии и чрез привличане на максимум аргументи от възможни източници. Формулирането на хипотези, тези и интерпретации е съпроводено с формулирането и на възможните антитези, за да се открие авторовото виждане. Бих изтъкнал, че задължително обектите на неговите изследвания са ясно разположени във времето и пространството, с търсене на максимална прецизност и подложени на изследване чрез овладения от него иконографски анализ, съчетаван

умело със стил и функционален, а в много случаи и контекстуален. Привидният акцент на/върху тракийските феномени е съпроводен с проекция върху много добре познаваната в дълбочина от автора елинска култура – материална и нематериална. Екскурсите в изворите, връзката с нюанси в религиозното поведение на елините, рефлектиращи в предметния свят, изявяват ерудираният преподавател по класическа археология.

Резервиран съм към въвеждането в научната (археологическата) лексика на неологизми от типа на „образност“, „образни предмети“ и пр., но това, все пак, е право на автора. За тези, които познават публикациите на доц. д-р К. Рабаджиев, вкусът към литературна експресивност е обичайна черта, очевидно свързана с вътрешната му нагласа. Скептичен съм към охотната употреба и на изрази като *мода*, *модни предмети*, *модни тенденции*, *модни символи* и пр., защото те не разкриват същността на анализиранияте и сравняваните културни феномени. Бих могъл да разширя кръга на бележките от подобен характер, но това не променя респекта ми към предложената монография.

Убеден съм, че след отпечатването на този труд, той ще обогати полето на научното дирене за културното наследство на Тракия и траките и ще стимулира плодотворни дискусии, в които е заложен моторът на научното развитие.

Както е видно от списъка на публикациите, проблеми, етапи от развитието на работата върху основните му изследователски теми, доц. д-р Костадин Рабаджиев успешно е представил пред престижни научни форуми у нас и зад граница. Приложената справка с библиографски цитирания и индексирани публикации са само частична индикация на присъствието на научните му трудове в научната литература и дискусии.

Освен основните лекционни четения в бакалавърските програми на специалностите История и Археология на Историческия факултет и във Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет, доц. д-р Рабаджиев „чете“ специализираните лекционни курсове *Образ и култ в Древна Тракия* и *Античният град* в магистърска степен на специалност Археология, които са свързани с неговите основни изследователски интереси. Глаголът чете е маркиран с кавички, защото при него преподаването е дискусия, постоянно развиващ се диалог със студентите, които той се старее да стимулира към задълбоченост, критичност и творческо мислене.

Доц. д-р Рабаджиев е научен ръководител на петима докторанти, трима от които вече успешно защитили докторските си тези, а четвъртият е пред защита. Бих акцентирал, че в тематичният избор на тезите и в разработването им ясно се отразяват интересите на научният ръководител към проблемите на религията и култа и стремежът към изследването им в един задълбочен, полемичен план.

От 1984 г. доц. д-р К. Рабаджиев участва в археологическите проучвания на НАР Кабиле като член на научния колектив, като в последните години той е заместник-научен ръководител на екипа, който осъществява освен археологически проучвания на този знаков за тракийската и античната археология обект, но и практическото обучение на студентите от специалност Археология.

Познавам кандидата от началото на академичната му кариера. Близостта на научните ни интереси обуславя интересът ми към неговите публикации. Казаното по-горе е скромнен израз на убеждението ми, че доц. д-р Костадин Костадинов Рабаджиев е вече формиран сериозен и задълбочен изследовател и преподавател в областта на тракийската и класическата древност, със заслужено признание в средите на научната колегия.

Всичко това ми дава основание убедено да гласувам за присъждането на кандидата на академичната длъжност *професор* по Археология (Класическа археология), за нуждите на катедра Археология в Исторически факултет на Софийски Университет „Св. Климент Охридски“.

17.06.2013 г.

доц. д-р Тотко Стоянов